

BEATRIZ DE MOURA, PLA I DALÍ

El vici d'editar

Des de 1969 dins el món de l'edició i la distribució, Beatriz de Moura ens parla del seu treball, dels lectors, dels llibres.

Angels Pera

«Publicar és un plaer absolutament solitari.»



DOMÈNEC UMBERT

Beatriz de Moura ha dit en alguna ocasió que, de nena, devia tenir cert posat de Lolita. Una, mentre l'observa quan parla, recorda aquesta afirmació i s'ho acaba de creure: encara el conserva. Reservada i una mica múria, no li agrada parlar del seu naixement al Brasil, de la seva ascendència jueva —«de jueus conversos»—, de la vida nòmada que va dur fins el 1956 —quan ella tenia disset anys i el seu pare va ser nomenat cònsol general del Brasil a Barcelona— a causa d'un pare diplomàtic de professió, de la seva estada a les editorials Gili i Salvat, on feia traduccions i editava bibliografies, juntament amb Miquel Bauçà, del trasllat posterior a Lumen, l'editorial d'Ester Tusquets, més tard cunyada de Beatriz. «Aquestes són històries que la gent ja coneix», diu tallant la conversa.

I, de Lumen, a Tusquets Editores, l'editorial que fundà el 69 i que ara codirigeix amb Antonio López Lama-drid.

«Vaig començar amb Cuadernos Ínfimos y Marginales, amb la idea de publicar textos curts de grans escriptors ja coneguts i també d'altres menys coneguts, però de gran qualitat».

—Sabem que vas començar amb un capital inicial de 165.000 ptes. ¿Es podria ara tirar endavant una editorial amb l'equivalent?

—Ara seria un projecte totalment boig. Seria impossible començar una editorial així. L'any 1969, quan vaig muntar Tusquets, les circumstàncies m'ajudaven bastant. Jo treballava a casa, sense cap mena de despesa. Ho feia tot, absolutament tot, jo sola. De tota manera, em penso que encara que es comencés a treballar així, ara seria impossible mantenir-se perquè els preus de producció són molt més elevats; amb una diferència de preus tan enorme que no hi ha cap possibilitat de comparació.

—¿No creus que hi ha massa gent que viu d'un sol llibre? Vull dir, correctors, traductors, intermediaris... I el paper. ¿És tan car això que faci rondinar tant els editors? I per acabar-ho d'arreglar, l'IVA.

—Sí, sí. Ara hi ha una proposta feta per a suprimir l'IVA i, si es posa en pràctica, serà molt aviat. Mira, el problema és que a

l'Estat espanyol s'estan cremant moltes etapes en molt poc de temps. S'està fent el mateix camí que van fer tots els altres països europeus en la postguerra, i, és clar, es produeixen desajustos. De colp, s'han trobat que el llibre, que és un producte que ha d'anar a parar a tothom, que ha de ser popular, arriba al mercat amb uns preus bastant alts, que, com dius, són producte del preu del paper, dels intermediaris, dels traductors... Aquí, a Tusquets, ara començem a ser una mitjana empresa pel volum de la producció, fem uns quaranta llibres l'any i, justament per no encarir costos de producció, les deu persones que hi trebalem ho fem tot entre tots. Llevat de les traduccions, és clar.

—A la resta d'Europa hi ha establert un consens segons el qual s'han de pagar drets d'autor als hereus fins als cinquanta anys de la mort de l'escriptor. Aquí han de passar vuitanta perquè el llibre quedi lliure de drets. ¿No et semblen massa anys?

—Ara hi ha una proposta de llei sobre la propietat intel·lectual que pot fer variar el nombre d'anys... Encara que hi hagi consens internacional, cada país té les seves excepcions. Per exemple, a França, als autors que han viscut una guerra els augmenten cinc anys, i si, a més, han estat herois de guerra, cinc anys més. A Anglaterra hi ha una norma, que és molt possible que a la nostra llei també sigui, per la qual edicions que van ser publicades no comercialment, com *Lady Chatterley*, que era prohibida i va ser publicada en circuits no comercials, no entren en el termini de drets d'autor fins que no en surt la primera edició comercial.

Ara, hem de considerar tots els elements. ¡Però si els autors estan demanant que Cervantes encara cobri drets! Volen que els drets que es cobrin vagin a parar a fons d'ajut a l'escriptor o alguna cosa així...

—¿On s'ha vist això?

—Enlloc. Si aquesta proposta fos acceptada, seria excepcional en tot el món de l'edició. Tornant al que deïem, em penso que vuitanta anys sí que són molts anys, però pensa que, si es rebaixessin, tots els autors es posarien molt nerviosos. I hi ha una raó clara: si un escriptor guanya diners, el patrimoni que deixa als seus hereus són els seus llibres, que es tradueixen en diners, i el que els interessa es deixar ben situada la seva família més directa.

—I els hereus només deuen voler publicar si hi ha diners pel mig.

—Doncs sí. Si el llibre dóna diners, normalment no hi ha problemes per

publicar. A més d'aquest fet, una altra qüestió és que els hereus poden boicotejar l'obra del seu pare per problemes d'ordre ètic. Un cas clar és el de García Lorca. La seva família durant més de trenta anys no ha volgut que es conegués la seva homosexualitat.

—L'any 1971 es va crear la distribuïdora Enlace. Tusquets Editores en va ser un dels membres fundadors...

—Sí. La vam fundar vuit editors. En un principi, era un servei de distribució només per als socis. No va ser fundada com a negoci sinó com a servei. Però va passar que dins el grup hi havia editors, com Barral Editores, que havia previst convertir-se en una mitjana empresa i, en canvi, va començar a publicar moltíssim. Enlace es va anar convertint en una distribuïdora cada vegada més important, fins que a la fi ha esdevingut un negoci en si. A més, en un cert moment, va entrar el grup Labor, que se'n va quedar la majoria de les accions —accions que són ara propietat del grup holding Alianza, en haver absorbit aquest darrer Labor—, i, en aquest moment, alguns editors en vam sortir pensant que ja no tindríem força com a socis, encara que podíem continuar sent distribuïts per ells.

—¿De quina col·lecció estàs més satisfeta?

—Ara, de la darrera: La Flauta Mágica. L'última és sempre la que més m'agrada. És una col·lecció de narrativa, amb un tiratge reduït. Una col·lecció de proposta, amb autors encara minoritaris, com Antonio Tello, Louise Erdrich, Daniel Iglesias Kennedy, Silvina Ocampo, Dante Medina, Thomas Pynchon..., però de gran qualitat. Estic, en certa manera, tornant a fer el que feia quan era més jove. Publicar gent nova o gent ja consagrada, com la Silvina Ocampo, que, de tota manera, continua sent poc coneguda.

—Alguna vegada has dit que editar és un vici perquè té a veure amb el vici d'altres.

—Ah, sí, sí. I, a més, és un plaer absolutament solitari. Amb tot el que això pot tenir de vicis. Et parlo d'una de les facetes de l'editor. Quan has llegit molts llibres, saps diferenciar el text de l'escriptor del que no ho és —en el cas dels nous autors— i llavors la feina de l'editor és polir la feina de l'escriptor. Per a mi, això es un vici i un plaer.

—Dius que La Flauta Mágica és la col·lecció de la qual estàs més satisfeta, ¿i la que més calers et dona?

—Ara mateix, Andanzas. Quan el 81 vam començar amb aquesta col·lecció, no anava tan bé com havíem pensat,



DOMÈNEC UMBERT

«Hi ha dos tipus de catalans, el boig línia Dalí i el català línia Pla».

però, en arribar al llibre de la Duras, *El amante*, es va disparar, i a més aquest llibre va fer possible donar a conèixer tots els llibres anteriors. Ara, llibre que treiem a Andanzas, llibre que va bé.

—Traduït en tiratge, ¿què vol dir anar bé?

—No podem fer menys de 6.000 o 7.000 exemplars, perquè surten tots molt bé.

—Deies que al començament Andanzas no anava tan bé com havíeu suposat. ¿Costa molt introduir una nova col·lecció al mercat?



—Bastant. Totes les col·leccions tenen el seu temps: primer han d'entrar al seu lloc a les llibreries i, després, entrar al lector, que, d'altra banda, n'estic convençuda, és savi quan tria un llibre.

—¿Parles de la gent que llegeix o del lector assidu?

—De la gent que llegeix. El món del lector assidu és minoritari *per se*, aquí i a tot arreu. El lector assidu és un personatge amb una gran curiositat per les novetats i aquest és possible que llegeixi tot el que surt, bàsicament per curiositat. Quan dic que el públic és savi, em

refereixo al lector mitjà, al lector que busca llibres per passar-s'ho bé, sense complicacions. I davant aquest lector mitjà, jo em trec el barret perquè ha sigut ell que ha millorat els hàbits de lectura de l'Estat espanyol en molt poc de temps.

—Sí, només cal mirar la llista de best-sellers de fa deu anys i les d'avui.

—El *Perfume* és un cas claríssim...

—¿Ja saps que a la premsa s'ha dit que aquest llibre és un plagi?

—Mira, que sigui un plagi no m'ho crec; que tot s'ha escrit, sí. Si això que ha dit la premsa fos cert, els paràgrafs plagiats serien tan diferents dels altres que es notaria una diferència brutal i, encara que hagi copiat, trobo que és fantàstic que s'hagi pogut fer un llibre amb textos juxtaposats i que es mantingui tot ell amb un nivell de qualitat tan coherent.

—¿És cert que la idea per a fer «*La Sonrisa Vertical*» va sorgir al cafè Gijón de Madrid d'una conversa que va tenir tu i el Luis G. Berlanga l'any 70?

—Sí, i com que evidentment al 70 era impensable, la vam posar en marxa el 76 i el primer llibre va sortir el 1977.

—¿I que passa amb el premi de «*La Sonrisa Vertical*»? Sembla que els catalans hi tinguin més bona mà per escriure històries de sexe.

—Això sembla, sí. I això confirma una intuïció que ja teníem: el llenguatge parlat als Països Catalans sempre ha estat molt més viu per a les coses del sexe que el castellà, que és molt més purità. I això que és un premi constituït per a tot l'Estat espanyol. I amb un jurat del tot incorruptible. Els «in- corruptibles» els dic jo, perquè alguna vegada hem volgut primar algun text que ens interessava... i res, totalment incorruptibles.

—¿Fins ara no s'ha presentat cap text en basc o gallec?

—Per sort per a nosaltres, no. No hi ha ningú del jurat que llegeixi cap d'aquests dos idiomes... En canvi, sí que coneixem bé el català.

—¿Quin és l'autor català que més t'agrada?

—Josep Pla. És fantàstic. També m'agraden molt Foix i Salvat Papasseit.

—¿I Ferrater?

—També, sí. Per a mi, Ferrater és el fill de les dues tendències que representen Foix i Papasseit.

—¿T'agrada més, pel que dius, la poesia catalana que la narrativa?

—Sí, es veritat.

—¿Coneixes els versos de Pla?

—I tant. De tan horribles, són fins i tot divertits. No tenen cap sentit del pudor, els feia tal com era ell. Bé, i alguns dels pròlegs de Pla també són realment divertits. Parla de tot menys de llibre que ha de prologar. Per a mi, Pla ha estat bàsic per poder entendre Catalunya. Sobretot, una part de Catalunya que jo no coneixia perquè els meus amics catalans són gent molt poc representativa d'aquests país. Catalans bojós. I això és el que he entès amb Pla: hi ha dos tipus de catalans, el boig, línia Dalí, per entendre'ns, i el català línia Pla, com si diguéssim, que, a més, eren molt amics i s'admiraven moltíssim.

—¿No mantenien una distància mútua important?

—Sí, com tots els vells. I, en el seu cas, potser la distància que mantenien era més marcada per una qüestió de limitar terrenys d'actuació i de creació. Una de les últimes vegades que vaig veure Pla va ser a l'Hotel Empordà. Ja era molt vell i em deia: «La gent a Catalunya no s'adona de la importància de Dalí. Dalí té idees, és una persona d'idees en un país on ningú no en té. Tothom fa el mateix, tothom és ordenat, tothom fa molt bé les coses, però, idees, n'hi ha molt poques, i gent que en tingui amb 80 anys, som molt pocs, en quedem pocs».

—Tu, Dalí, l'has conegut bé, ¿et sembla que és ell qui encara controla la situació a casa seva?

—¿Home! Dalí mana moltíssim. És l'únic que mana i en aquella casa es fa el que ell diu. En pots estar ben segura.

—¿Creus que farà el mateix que ha fet Gala amb el seu testament? Vull dir, la meitat del patrimoni per a la Generalitat i l'altra meitat per a l'Estat espanyol.

—Crec que és possible que ho faci així. I penso que ho farà perquè ell ha fet sempre el que Gala li ha dit que fes. Pensa que el personatge de Gala és molt desconegut encara, molt important, molt enigmàtic, difícil, molt intel·ligent. A Dalí i a Gala, els encantava la idea de la confusió, que ningú no els pogués definir ni posar etiquetes, i aquesta confusió era un sistema de vida com qualsevol altre. No era cap muntatge, la confusió existia també en la seva vida privada, era molt real i dura alhora.

—Deies que amb Pla havies entès els dos tipus de catalans: el boig línia Dalí, i el català línia Pla. ¿Amb qui et quedes?

—Amb el dalinià. Això sí, fusionat, però, amb el català línia Pla. □